

Bonaparte me disait is een bijzonder interessant Napoleon-boek, juist omdat het geen gewone biografie is. Het is een verzameling **gesprekken en herinneringen van Pierre-Louis Røederer**, een Franse politicus, die Napoleon persoonlijk kende. De editie die tegenwoordig het vaakst wordt bedoeld, verscheen in **1942 bij Horizons de France**, in de reeks *Le Roman de l'Histoire*, met een voorwoord van **Maximilien Vox**. De editie telt ongeveer **198–201 pagina's**.

1. Wie was Røederer?

De auteur, **Pierre-Louis Røederer (1754–1835)**, was veel meer dan een toevallige ooggetuige. Hij was advocaat, journalist en politicus en werd uiteindelijk senator en graaf van het Franse keizerrijk. Hij was een invloedrijke figuur rond de overgang van de Revolutie naar het Consulaat en het Keizerrijk.

Zijn bijzondere positie was dat hij Napoleon niet alleen van een afstand kende. Hij verkeerde in diens politieke omgeving en sprak hem persoonlijk.

Dat maakt het boek interessant: je krijgt Napoleon niet uitsluitend als veldheer of keizer te zien, maar als **gesprekspartner**.

2. Wat betekent de titel?

Bonaparte me disait betekent letterlijk:

“Bonaparte zei tegen mij...”

Dat is eigenlijk meteen het uitgangspunt van het boek.

Røederer vertelt niet simpelweg: *Napoleon deed dit en Napoleon deed dat*.

Hij presenteert vooral herinneringen aan wat Napoleon **tegen hem zei**.

Daardoor krijg je een soort mondeling Napoleon-portret: politieke opvattingen, opmerkingen over personen, Frankrijk, religie, onderwijs, bestuur, oorlog, familie en zijn eigen positie.

3. Het boek gaat niet alleen over oorlog

Dat is misschien wel het belangrijkste om te weten.

Wie de titel ziet, verwacht misschien een boek vol militaire anekdotes. Dat is het niet.

Een groot deel van de waarde zit juist in de **politieke en persoonlijke gesprekken**.

Røederer laat Napoleon bijvoorbeeld spreken over:

- de Franse Revolutie;
- de toekomst van Frankrijk;
- bestuur en staatsmacht;
- religie;

- onderwijs;
- politieke partijen;
- vrijheid;
- de pers;
- zijn familie;
- Joseph Bonaparte;
- buitenlandse politiek;
- Spanje;
- Europese machtsverhoudingen;
- zijn eigen verhouding tot Frankrijk.

De catalogus van de bibliotheek in Straatsburg classificeert het boek dan ook onder Napoleon en Frankrijk in de periode van het Keizerrijk, niet als uitsluitend militair werk. □

4. Een heel interessant Napoleon-beeld

Wat het boek voor een Napoleonliefhebber zo aantrekkelijk maakt, is dat je verschillende kanten van hem ziet.

De politicus

Napoleon denkt voortdurend in termen van **orde, stabiliteit en staatsgezag**.

Een voorbeeld dat in latere historische studies uit het boek wordt aangehaald is zijn uitspraak over gematigdheid als basis van moraal en bestuur. Røederer dateert deze gedachte in de periode van het Consulaat.

Daaruit blijkt een belangrijk aspect van Napoleons politieke denken:

de Revolutie moest volgens hem niet simpelweg worden teruggedraaid, maar worden beëindigd en geconsolideerd.

5. Napoleon en de Franse Revolutie

Dit is een van de interessantste thema's.

Napoleon was immers zelf een product van de Revolutie, maar werd tegelijkertijd degene die een groot deel van haar politieke chaos beëindigde.

In *Bonaparte me disait* komt die spanning sterk naar voren.

Napoleon wilde volgens de passages die uit het boek worden geciteerd bijvoorbeeld niet langer Frankrijk verdelen in allerlei revolutionaire kampen — Jacobijnen, terroristen, gematigden enzovoort — maar wilde uiteindelijk **Fransen** zien.

Dat past uitstekend bij zijn streven naar een sterke centrale staat.

Historici gebruiken Røederers verslag daarom ook als bron voor Napoleons politieke ideeën tijdens het Consulaat.

6. Napoleon over Frankrijk

Een van de bekendste uitspraken die via Røederer is overgeleverd betreft Napoleons verhouding tot Frankrijk.

In een latere publicatie wordt de passage uit *Bonaparte me disait* aangehaald waarin Napoleon Frankrijk beschrijft als zijn enige passie en maîtresse. De betreffende passage staat in de editie van 1942 op **pagina 128**.

Dit is interessant omdat het heel goed past bij Napoleons eigen politieke zelfbeeld:

zijn persoonlijke leven en zijn politieke missie waren voor hem nauwelijks van elkaar te scheiden.

Frankrijk was niet alleen het land waarover hij regeerde; het was onderdeel van zijn identiteit.

7. Napoleon en Joseph Bonaparte

Een ander interessant onderdeel betreft **Joseph Bonaparte**, Napoleons oudere broer.

Røederer registreerde gesprekken waarin Napoleon kritisch sprak over Joseph en diens positie als koning van Spanje.

Een wetenschappelijke studie over Joseph Bonaparte verwijst bijvoorbeeld naar *Bonaparte me disait* voor een gesprek over Josephs houding tegenover Spanje.

Dit soort passages zijn waardevol omdat ze Napoleon laten zien als **familiehoofd**, niet alleen als staatshoofd.

Je ziet dat hij zijn broers en familieleden niet altijd als zelfstandige politieke actoren beschouwde. Hij had duidelijke verwachtingen van hen.

8. Spanje

Het Spaanse vraagstuk is een ander belangrijk onderdeel.

Napoleon had in 1808 zijn broer Joseph op de Spaanse troon geplaatst. Dat leidde uiteindelijk tot een rampzalige oorlog.

Røederers gesprekken zijn interessant omdat ze een inkijk geven in **Napoleons eigen redenering over Spanje en Joseph**.

De passages worden door historici gebruikt naast Spaanse kranten, correspondentie en andere bronnen om Napoleons opvattingen over Joseph en de Spaanse situatie te reconstrueren.

9. Hoe betrouwbaar is het boek?

Hier moeten we voorzichtig zijn.

Dit is misschien wel het belangrijkste punt wanneer je het boek als Napoleonbron wilt gebruiken.

Røederer is een primaire bron, maar het boek uit 1942 is niet hetzelfde als een letterlijk stenografisch verslag uit de tijd.

Er zit een lange geschiedenis tussen:

gesprek → notities/herinnering van Røederer → latere publicatie → selectie/redactie → editie van 1942.

De BnF catalogiseert de uitgave van 1942 expliciet als *Bonaparte me disait : conversations notées par le Comte P. L. Røederer*, met Maximilien Vox als voorwoordschrijver.

Daarom zou ik een uitspraak uit dit boek niet automatisch behandelen alsof Napoleon die woorden letterlijk, woord voor woord, op dat moment heeft uitgesproken.

Voor een serieuze Napoleonstudie is de juiste houding:

Røederer is een zeer interessante getuige, maar zijn herinneringen moeten worden vergeleken met andere bronnen.

10. Toch is Røederer een buitengewoon belangrijke getuige

Dat betekent niet dat het boek onbetrouwbaar of waardeloos is — integendeel.

Røederer bevond zich **heel dicht bij de politieke gebeurtenissen**.

Hij kende de politieke wereld van vóór Napoleon, maakte de Revolutie mee en was vervolgens betrokken bij het Consulaat en het Keizerrijk.

Zijn perspectief kan daardoor juist heel waardevol zijn.

De Franse wetenschappelijke instellingen registreren een omvangrijk Røederer-archief; zijn manuscripten bevinden zich onder andere in de **Archives nationales**, fonds 29AP. □

11. De editie van 1942

Dit is een apart verhaal.

De editie die je waarschijnlijk bedoelt verscheen:

Pierre-Louis Røederer

Bonaparte me disait

Conversations notées par le comte P. L. Røederer

Voorwoord: Maximilien Vox

Horizons de France

Parijs, 1942

De bibliotheekcatalogus geeft 198 pagina's; antiquarische exemplaren worden ook beschreven als ongeveer 197 pagina's.

Het boek verscheen in de serie *Le Roman de l'Histoire*, die door Maximilien Vox werd samengesteld/geleid.

Er zijn exemplaren met een **zwart-wit portret van Røederer als frontispice**. □

12. Waarom juist 1942 interessant is

De publicatiedatum is opmerkelijk: **1942**, midden in de Tweede Wereldoorlog en tijdens de Duitse bezetting van Frankrijk.

Dat betekent niet dat de tekst daarom onbetrouwbaar is. Maar het is wel belangrijk om onderscheid te maken tussen:

- de historische herinneringen van Røederer;
- de selectie/redactie uit 1942;
- de manier waarop Maximilien Vox het materiaal presenteerde;
- de politieke en culturele context waarin deze editie verscheen.

Voor iemand die zich intensief met Napoleon bezighoudt, is dat een interessant tweede onderzoeksniveau.

13. Het boek is eigenlijk een soort "gesproken Napoleon"

Dat vind ik persoonlijk de beste manier om het boek te karakteriseren.

Een biografie vertelt:

“Napoleon deed...”

Een memoireschrijver vertelt:

“Ik zag Napoleon...”

Maar Røederer probeert vaak iets anders te geven:

“Napoleon zei tegen mij...”

Daardoor krijg je een veel directer gevoel voor zijn manier van denken.

Je ziet bijvoorbeeld hoe hij redeneert over:

macht → orde → Frankrijk → familie → Europa → zijn eigen historische rol.

14. Waarom dit boek belangrijk is voor iemand die Napoleon diepgaand bestudeert

Als je Napoleon alleen interessant vindt als veldheer, zijn er andere boeken die belangrijker zijn.

Maar als je wilt begrijpen:

“Hoe dacht Napoleon zelf?”

dan wordt *Bonaparte me disait* veel interessanter.

Het is vooral waardevol naast:

- Napoleons correspondentie;
- zijn memoires;
- de memoires van Bourrienne;
- de herinneringen van Fain;
- de gesprekken van Las Cases;
- Caulaincourt;
- Montholon;
- Bertrand;
- Constant;
- Røederers eigen dagboeken.

Juist door die bronnen naast elkaar te leggen kun je ontdekken **wat Napoleon waarschijnlijk werkelijk zei, wat zijn medewerkers zich later herinnerden en welke uitspraken door de jaren heen zijn gaan circuleren.**

15. En er is nog iets bijzonders aan dit boek

De titel *Bonaparte me disait* moet je niet verwarren met Røederers grotere en oudere herinneringswerk.

De BnF noemt naast dit boek onder meer *Autour de Bonaparte*, het dagboek van Røederer, dat al in **1909** werd uitgegeven. Daarnaast verschenen er verschillende edities van zijn *Mémoires sur la Révolution, le Consulat et l'Empire*.

Dat is belangrijk als je bijvoorbeeld een citaat van Røederer tegenkomt: **het loont om na te gaan uit welk Røederer-werk het precies afkomstig is.**

16. Mijn oordeel over het boek

Als je een **Napoleonliefhebber** bent, zou ik het boek zeker serieus nemen.

Niet omdat iedere zin letterlijk als authentiek Napoleons woord moet worden beschouwd, maar omdat het een **zeldzaam venster op Napoleon als gesprekspartner en politicus** biedt.